

Instytut Pamięci Narodowej - Wrocław

<https://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/nauka/burgweide/znaki-pamieci/krzyz/200670,Pamiatkowy-krzyz.html>
05.05.2024, 16:42

Pamiątkowy krzyż

„Pod krzyżem ubranym wstęgami i chorągwiami z literą P, przed którym paliło się 50 zniczy w formie litery P, wystawiono warty honorowe – zapisano w „Małej kronice Klubu Ludzi ze Znakiem P” z 1995 roku. Odślonięcie skromnego drewnianego krzyża, ustawionego na terenie byłego obozu Burgweide było jednym z głównych elementów uroczystych obchodów 50. rocznicy kapitulacji Festung Breslau, zorganizowanych 6 maja 1995 roku przez Towarzystwo Miłośników Wrocławia. Dziś krzyż znajduje się w innym miejscu.

W uroczystościach zorganizowanych 6 maja 1995 roku wzięło udział kilkaset osób. Najpierw spotkali się przy pomniku ofiar obozu Burgweide ustawionym nieopodal cukrowni przy alei Poprzecznej, a potem w uroczystym pochodzie w towarzystwie orkiestry wojskowej przemaszerowali na teren byłego obozu. To tam — nieopodal budynku przy alei Poprzecznej 48 (obecnie nieistniejącego), tuż przy topolach pamiętających jeszcze lata wojny i przy świerku, który stoi do dziś — stanął skromny, drewniany krzyż, przyozdobiony drewnianą tabliczką w kształcie rombu z napisem „Represjonowanym / Polakom 1940—1945 / w 50-tą [sic!] rocznicę / 1995” i literą „P”. Wielu przypominał krzyż, jaki po katolickim pogrzebie wieńczy zazwyczaj mogiłę zmarłego, nim stanie na niej pomnik nagrobny. Nieprzypadkowo skromną mogiłę przypominało także całe otoczenie krzyża. Zdaniem byłych robotników przymusowych w tym właśnie miejscu znajdował się prowizoryczny obozowy cmentarz, na którym chowano ciała zmarłych i zabitych w czasie walk o Festung Breslau, ekshumowane po wojnie i przeniesione na inne cmentarze. Właśnie dlatego ten nietypowy pomnik według pierwotnych założeń miał być zwieńczony inskrypcją „Obozowy Cmentarz Polaków Wojennego Wrocławia”, jednak w ostatniej chwili ją zmieniono.

Zaprojektowany przez środowisko byłych robotników przymusowych krzyż, wykonany przez pracownię Jerzego Koralewskiego, został ufundowany przez Matyldę Mazur oraz jej córkę Teresę. Jego poświęcenia dokonał o. Stanisław Paszewski OFM, franciszkanin, proboszcz nowo erygowanej parafii św. Alberta Wielkiego na Sołtysowicach. Środowisko byłych polskich robotników przymusowych zyskało nowe miejsce pamięci.

Zbity ze zwykłych desek i zabezpieczony farbą, niejednokrotnie obsadzony kolorowymi kwiatami i udekorowany biało-czerwonymi wstążkami, przez wiele lat dziwił przechodniów kształtem przypominającym nagrobkowy krucyfiks. Niestety, dość szybko niszczał, jednak Klub Ludzi ze Znakiem P dbał o niego tak samo, jak o inne znaki pamięci. Kilkukrotnie doczekał się renowacji prowadzonej przez członków Klubu.

Ćwierć wieku później krzyż musiał zmienić miejsce. W związku z trwającą po sąsiedzku budową został zdemontowany i zabezpieczony, a 27 lutego 2020 roku przeniesiony przez Radę Osiedla Sołtysowice do lasu (parku) Sołtysowickiego. Ustawiono go na niewielkim

skwerze od strony ulicy Przejazdowej, który otoczono fragmentem instalacji artystycznej *Labirynt*, przygotowanej z okazji ustanowienia Wrocławia w 2016 roku Europejską Stolicą Kultury.

Choć dzięki zmianie lokalizacji krzyż jako znak pamięci przetrwał, to jednak w nowym miejscu został całkowicie pozbawiony pierwotnego znaczenia i kontekstu historycznego. Z tego względu we wrześniu 2023 roku ustawiono przy nim tablicę informacyjną. Wtedy też Instytut Pamięci Narodowej na prośbę Klubu Ludzi ze Znakiem P przeprowadził jego renowację. Dnia 4 listopada 2023 roku — w ramach sołtysowickiego weekendu pamięci o ofiarach niemieckiego obozu Burgweide, organizowanego przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu we współpracy z Radą Osiedla Sołtysowice oraz parafią św. Alberta Wielkiego — odbyła się przy odrestaurowanym krzyżu niewielka uroczystość pod hasłem *Świąteczna pamięć o ofiarach obozu Burgweide*. Spotkanie przy krzyżu miało bardzo symboliczny charakter i nawiązywało do 6 maja 1995 roku, czyli dnia odsłonięcia krzyża na terenie poobozowym. Z „Małej kroniki Klubu Ludzi ze Znakiem P” z 1995 roku odczytany został fragment przemówienia, które Czesława Ziembowa, przewodnicząca Klubu Ludzi ze Znakiem P, wygłosiła pod krzyżem w chwili jego odsłonięcia. Poświęcenia krzyża w nowym miejscu po renowacji dokonał o. Roch Jerzy Dudek OFM z parafii św. Alberta Wielkiego, który przewodniczył także modlitwie za zmarłych byłych robotników przymusowych. Po pełnych emocji podziękowaniach wygłoszonych przez Leokadię Wieczorek, przewodniczącą regionalnego oddziału Stowarzyszenia Polaków Represjonowanych przez III Rzeszę, pod krzyżem zapłonęło 50 biało-czerwonych zniczy, ustawionych przez uczestników spotkania, w tym byłych robotników przymusowych i ich bliskich. Podobnie jak w maju 1995 roku, tak i 4 listopada 2023 roku zostały one ułożone w kształcie rombu z literą „P” w środku. Do symbolu polskich robotników przymusowych III Rzeszy nawiązywała także żółto-fioletowa wianuszek kwiatów, która przyozdobiła odrestaurowany krzyż.

Niestety, niemy świadkiem tego, że przy alei Poprzecznej na terenie poobozowym znajdował się niegdyś budynek z pamiątkową cegiełką [więcej o cegiełce [TUTAJ](#)] i stojącym nieopodal krzyżem, jest dziś już tylko świerk... Należy mieć jednak nadzieję, że wkrótce oba te znaki pamięci powrócą na teren poobozowy, stając się elementem nowoczesnego upamiętnienia na planowanym skwerze Ofiar Obozu Burgweide.

Krzyż na terenie dawnego obozu Burgweide w 2004 roku. Fot. ze zbiorów Towarzystwa Miłośników Wrocławia — Klubu Ludzi ze Znakami P

Niszczący krzyż na tle wyburzonego budynku przy alei Poprzecznej 48, kwiecień 2019 roku. Fot. Bernard Konca

Pozostałości po zabezpieczonym przez Radę Osiedla Sołtysowice Krzyżu, luty 2020 roku. Fot. Bernard Konca

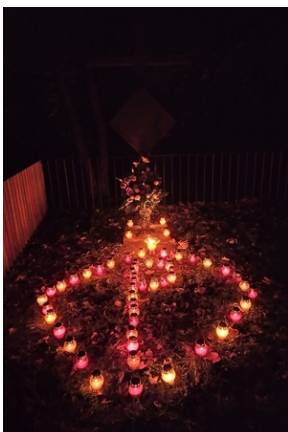
Uszkodzony krzyż zabrany z terenu pobożowego i ustawiony w lesie (parku) Sortysowickim, marzec 2021 roku. Fot. Bernard Konca

Niszczący krzyż ustawiony w lesie (parku) Sortysowickim i czekający na renowację, 2023 rok. Fot. Kamilla Jasińska / IPN Wrocław

Krzyż ustawiony w lesie (parku) Sortysowickim i odrestaurowany przez Instytut Pamięci Narodowej we wrześniu 2023 roku. Fot. Kamilla Jasińska / IPN Wrocław

Krzyż w lesie (parku) Sortysowickim, pod którym ustawiono 50 biało-czerwonych zniczy ustawionych w kształcie rombu z literą P w środku, 4 listopada 2023 roku. Fot. Kamilla Jasińska / IPN Wrocław

Krzyż i tablica informacyjna w lesie (parku) Sortysowickim, kwiecień 2024 roku. Fot. Iwona Wawrzukowicz / IPN Wrocław

Kamilla Jasińska
Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej
IPN we Wrocławiu